

Функціонування і розвиток механізмів державного управління

УДК 343.13

Романенко Євген Олександрович

доктор наук з державного управління, професор,

Заслужений юрист України,

Президент Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління;

проректор

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Романенко Евгений Александрович

доктор наук по государственному управлению, профессор,

Заслуженный юрист Украины,

Президент Всеукраинской ассамблеи докторов наук

по государственному управлению;

проректор

Межрегиональная Академия управления персоналом

Romanenko Eugene

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,

Honored Lawyer of Ukraine,

President of the Ukrainian Assembly of Doctors

of Sciences in Public Administration;

Vice-Rector

Interregional Academy of Personnel Management

ORCID: 0000-0003-2285-0543

**В УКРАЇНІ МОЖЕ З'ЯВИТИСЯ НОВИЙ ПРАВООХОРОННИЙ
ОРГАН**

**В УКРАИНЕ МОЖЕТ ПОЯВИТЬСЯ НОВЫЙ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЙ ОРГАН**

NEW LAW ENFORCEMENT AUTHORITY MAY BE APPEARED IN UKRAINE

Анотація. Врегулювання питань про прийняття, виконання та припинення виконання рішень про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, на даний час в Україні не відповідають досвіду та критеріям законодавства країн Європейського Союзу та є морально застарілими. Наразі в Україні відсутня комплексна система забезпечення захисту свідків та потерпілих у кримінальному провадженні. Водночас Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» який був прийнятий ще у 1993 році, не повною мірою відповідає викликам сьогодення, а також європейським стандартам, які були взяті до уваги в багатьох країнах ЄС при прийнятті нового законодавства про захист свідків. Тому у Верховній Раді був зареєстрований проекту Закону в якому функція забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має зосереджуватись в єдиному правоохоронному органі - Національній службі захисту свідків і потерпілих. Усунення існуючих недоліків у законодавчому врегулювання вказаних питань та запровадження нових інститутів позитивно вплине на ефективність здійснення заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Визначено, що сучасний стан захисту свідків в Україні характеризується тим, що у структурі майже кожного правоохоронного органу України функціонує спецпідрозділ, який займається захистом свідків: Національна поліція, СБУ, НАБУ, недавно створене Державне бюро розслідувань. Обгрунтовано, що найбільший досвід у встановленні та розвитку відповідного інституту захисту свідків мають США, де нині функціонує ефективна й надійна система підтримки жертв злочинів та громадян, які добровільно співпрацюють із правоохоронними органами та

ризикують зазнати посягань. Передумовою створення програми захисту свідків стала наполеглива боротьба з американсько-італійською мафією у 1960-х роках.

Ключові слова: забезпечення безпеки, кримінальне провадження, покази свідків, програма захисту свідків, Національна служба захисту свідків і потерпілих.

Анотація. Урегулювання вопросов о принятии, выполнения и прекращения выполнения решений об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, в настоящее время в Украине не соответствуют опыту и критериям законодательства стран Европейского Союза и морально устаревшими. Сейчас в Украине отсутствует комплексная система обеспечения защиты свидетелей и потерпевших в уголовном производстве. В то же время Закон Украины «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве», который был принят еще в 1993 году, не в полной мере отвечает вызовам современности, а также европейским стандартам, которые были приняты во внимание во многих странах ЕС при принятии нового законодательства о защите свидетелей. Поэтому в Верховной Раде был зарегистрирован проект Закона, в котором функция обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, имеет сосредоточиваться в едином правоохранительном органе - Национальной службе защиты свидетелей и потерпевших. Устранение существующих недостатков в законодательном урегулировании указанных вопросов и внедрения новых институтов положительно повлияет на эффективность осуществления мер по обеспечению безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве.

Определено, что современное состояние защиты свидетелей в Украине характеризуется тем, что в структуре почти каждого

правоохранительного органа Украины функционирует спецподразделение, которое занимается защитой свидетелей Национальная полиция, СБУ, НАБУ, недавно созданное Государственное бюро расследований. Обосновано, что наибольший опыт в установлении и развития соответствующего института защиты свидетелей имеют США, где в настоящее время функционирует эффективная и надежная система поддержки жертв преступлений и граждан, которые добровольно сотрудничают с правоохранительными органами и рискуют подвергнуться посягательствам. Предпосылкой создания программы защиты свидетелей стала упорная борьба с американо-итальянской мафией в 1960-х годах.

Ключевые слова: обеспечение безопасности, уголовное производство, показания свидетелей, программа защиты свидетелей, Национальная служба защиты свидетелей и потерпевших.

Summary. The settlement of questions about the adoption, implementation and termination of decisions on ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings, in Ukraine at the present time, does not meet the experience and criteria of the legislation of the European Union countries and are outdated. Now in Ukraine there is no comprehensive system to ensure the protection of witnesses and victims in criminal proceedings. At the same time, the Law of Ukraine "On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings", which was adopted in 1993, does not fully meet the challenges of our time, as well as European standards, which were taken into account in many EU countries when adopting The new legislation on the protection of witnesses. Therefore, a draft law was registered in the Verkhovna Rada, in which the security function of persons involved in criminal proceedings is concentrated in a single law enforcement body - the National Witness and Victims Protection Service. The elimination of existing shortcomings in the legislative regulation of these issues and the introduction of new institutions will positively affect the

effectiveness of the implementation of measures to ensure the safety of persons involved in criminal proceedings.

It is determined that the current state of witness protection in Ukraine is characterized by the fact that in the structure of almost every law-enforcement agency of Ukraine there is a special unit dealing with the protection of witnesses: the National Police, the Ukrainian Security Service, National Anti-Corruption Bureau, the recently established State Investigation Bureau. It is substantiated that the USA has the largest experience in the establishment and development of the appropriate witness protection system, which now has an effective and reliable system of support for victims of crime and citizens who voluntarily cooperate with law enforcement agencies and are at risk of encroachment. A prerequisite for the creation of a witness protection program was the persistent struggle with the American-Italian mafia in the 1960s.

***Key words:** security, criminal proceedings, witness testimony, witness protection program, National Witness and Victims Protection Service.*

Постановка проблеми. Боротьба з організованою злочинністю, тероризмом та корупційними злочинами є одним з найбільш серйозних викликів сьогодення в Україні та світі. В рамках відповідних кримінальних проваджень проводяться різні слідчі (розшукові) дії, мета яких — отримання достовірних відомостей та фактів про обставини злочину. Найбільшу користь для слідства в цьому випадку приносить свідок, який безпосередньо сприймав обставини злочину. Цей факт призводить до того, що відповідні злочинні угруповання вчиняють тиск на свідків, погрожуючи їм чи їх близьким. Зважаючи на інтереси слідства, а, також, що Конституція України в ст. 3 проголошує людину, її життя та здоров'я, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, необхідним є забезпечення безпеки свідкам, потерпілим та іншим особам в рамках відповідного

правового інституту [1]. Наразі в Україні відсутня комплексна система забезпечення захисту свідків та потерпілих у кримінальному провадженні. Водночас Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [2], який був прийнятий ще у 1993 році не повною мірою відповідає викликам сьогодення, а також європейським стандартам, які були взяті до уваги в багатьох країнах ЄС при прийнятті нового законодавства про захист свідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам удосконалення процедури забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні приділяли увагу В.І. Бояров, О.О. Гриньків, В.С. Зеленецький, М.В. Куркін, М.І. Костін, А.М. Орлеан, Т. Семків, С.І. Фурс та інші науковці. Однак більшість досліджень у цій сфері сфокусовані на окремих недоліках існуючого закону та невідповідності європейським стандартам. Проте існує необхідність в подальшому опрацюванні зарубіжного досвіду, зокрема, країн ЄС, з подальшим виробленням рекомендацій з вдосконалення національного законодавства.

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду та рекомендацій міжнародних організацій з приводу забезпечення захисту свідків та потерпілих у кримінальному провадженні та розгляд проекту зміни до існуючого законодавства.

Виклад основного матеріалу. Ефективність кримінального судочинства багато в чому залежить від повноти та всебічного розслідування обставин справи, встановлення фактів та відомостей, що дозволяють правильно оцінити докази та прийняти рішення у конкретному провадженні. Найбільш важливим та «достовірним» джерелом таких фактів та відомостей завжди вважали показання свідків, потерпілих та інших учасників кримінального провадження, хоча й за такими доказами немає наперед встановленої сили. Правдиві показання свідків дозволяють

перевірити отримані в ході досудового розслідування відомості, встановити належність доказів, виявити нові. Таким чином, забезпечення участі свідків та інших осіб у кримінальному судочинстві є одним із головних завдань органів досудового розслідування та суду. На жаль, на практиці трапляються ситуації, коли потерпілі чи свідки відмовляються давати показання чи ухиляються від вчинення процесуальних дій, змінюють свої попередні свідчення (що є вирішальним при дотриманні принципу безпосередності дослідження доказів судом) надають неповні чи недостатньо чіткі показання з огляду на реальну чи потенційну загрозу застосування до них, їх родичів та членів сімей насильства, залякування, психічного примусу чи інших форм протиправного впливу. Згідно із матеріалами опитування прокурорів та слідчих: 40% проваджень по злочинах проти життя і здоров'я особи мав місце протиправний вплив на свідків. За формами впливу перше місце посідає насильство - 43% випадків, на другому місці підкуп - 23%. В результаті таких дій близько третини осіб, що брали участь у кримінальному судочинстві, змінювали свідчення, ще третина — ухилялися від кримінального провадження [3, с. 208]. Такий стан речей викликає недовіру осіб до органів правопорядку та правосуддя. Неможливість захистити своїх громадян призводить до того, що більшість осіб бояться заявляти про факти та відомості, що можуть бути використані для цілей кримінального провадження. Особливо гостро ця проблема відчувається на фоні вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів (резонансних та корупційних злочинів, військових злочинів), коли залякування свідків та потерпілих пов'язано з необмеженими можливостями організованої злочинності, в Україні в тому числі.

У 2017 р. в Україні здійснюються довготривалі заходи захисту стосовно близько 300 осіб (понад чверть з них не є свідками, а є працівниками суду або правоохоронних органів).

Як правило, захист свідків здійснюється шляхом надання їм фізичної особистої охорони - чотирьох-шести спец призначенців, які по чергово супроводжують свідка (його близьких родичів та членів сім'ї).

Для захисту 300 осіб потрібно 1200 професійних охоронців, які фінансуються за рахунок платників податків. Захист однієї особи коштує державі мінімум 1,5 млн. грн. на рік. Таким чином, лише на особисту охорону держава витрачає щороку до 500 млн. грн. (не враховуючи вартість охорони майна осіб) [4].

На практиці фізична особиста охорона не убезпечує від збройних нападів у людних місцях, підривів автомобіля чи місця проживання свідка або потерпілого. Свідки та потерпілі, яким загрожує небезпека, часто свідомо відмовляються від охорони розуміючи, що вона буде не спроможна захистити їх від цієї небезпеки.

У ст.1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [2] зазначено, що під забезпеченням безпеки слід розуміти здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я, майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ від протиправних посягань. Важливо зауважити, що використовують саме термін «забезпечення безпеки», а не «захист», останнє вважається наданням правової допомоги захисником, відповідно до норм КПК. Однак, з огляду на міжнародне законодавство у цій сфері, традиційно склалося, що захист свідків частіше пов'язують саме із забезпеченням їхньої безпеки в рамках відповідних програм захисту свідків. Такі програми діють у більшості країн світу, являють собою комплексний інститут, що передбачає систему процесуальних гарантій, засобів та заходів, що у сукупності

перешкоджають будь якому протиправному посяганню на життя та здоров'я, майно зазначених осіб та їх близьких.

Історично склалося, що найбільший досвід у встановленні та розвитку відповідного інституту мають США, де нині функціонує ефективна й надійна система підтримки жертв злочинів та громадян, які добровільно співпрацюють із правоохоронними органами та ризикують зазнати посягань злочинців [5, с. 90]. Передумовою створення програми захисту свідків стала наполеглива боротьба з американсько-італійською мафією у 1960-х роках. У 1968 році відповідно до Комплексного закону «Про контроль над злочинністю» правоохоронні органи США, оберігаючи життя свідка, отримали можливість використати відеозапис його показань. При цьому суду, якщо це здійснювалося у «державних інтересах», було надано право приймати такі показання як докази. У 1970 році Конгрес США прийняв закон «Про контроль за організованою злочинністю», який наділяв Генерального прокурора США правом виділяти кошти на забезпечення захисту свідків, котрим загрожує небезпека [5, с. 24]. У подальшому, на виконання вищезазначеного закону, в США було прийнято низку правових актів, що сприяли розвитку інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а саме: Програма щодо захисту свідків (1982), закони «Про захист жертв і свідків злочинів» (1982), «Про реформу системи забезпечення безпеки свідків» (1984), «Про контроль за злочинністю» (1984), «Про права потерпілих і реституції» (1990). Програма щодо захисту свідків (1982) закріпила за правоохоронними органами повноваження щодо створення свідкові особливих умов для забезпечення його безпеки. Зокрема, згідно з цією Програмою, захист може здійснюватися у випадках, коли свідок надає усю відому йому інформацію для здійснення правосуддя; свідок і члени його сім'ї, які беруть участь у кримінальному процесі, ризикують життям; можлива повна або часткова

компенсація владою штату або місцевими органами коштів на організацію заходів безпеки [6; 7]. Основна мета прийняття закону «Про захист жертв і свідків злочинів» [6] – «надання громадянам відносно безпечних та більш прийнятних форм участі у кримінальному процесі, підвищення їхньої захищеності та значимості у судочинстві». Законом також передбачено кримінальну відповідальність за здійснення таємного впливу на жертву чи свідка злочину, удосконалено механізм відшкодування завданих збитків особам, які постраждали від злочину. Так, відповідно до цього закону за залякування або замах на залякування передбачено накладення штрафу у розмірі 250 000 доларів США або позбавлення волі на строк до 10 років чи застосування обох видів покарання одночасно. У подальшому цей закон було доопрацьовано і у 1984 році прийнято закон «Про реформу системи забезпечення безпеки свідків» і закон «Про контроль за злочинністю», яким було істотно розширено коло осіб, щодо яких мають застосовуватися заходи безпеки. Законодавча влада штатів також активно враховує задоволення потреб свідків злочинів: у 39 штатах прийнято правові акти щодо надання компенсації особам, які дають правдиві показання та потребують захисту. Крім цього, в кримінально-процесуальних законах окремих штатів закріплено конкретні норми, спрямовані на забезпечення безпеки свідка [5, с. 29]. Важливим критерієм довіри є той факт, що ця система не є винятковою прерогативою лише одного державного органу, вона є багаторівневою. Участь у забезпеченні безпеки свідків беруть як федеральні органи влади, так і органи влади штатів, окремих муніципальних служб (Служба маршалів – безпосередньо здійснює заходи, спрямовані на забезпечення безпеки свідків; приміщення для переселення учасників кримінального процесу надає влада штатів; органи влади графств та окремих міст вирішують питання щодо працевлаштування свідків) [7]. Нині Федеральна програма безпеки свідків (WITSEC) є най тривалішою

програмою у світі, протягом 30 років вона підпорядковується Службі судових приставів. Основним елементом її роботи є секретність і постійне переміщення. Також практикується зміна особистих даних свідків та членів їх сімей. Зважаючи на суттєву затратність Програма діє лише на незначну кількість осіб, зважаючи на критерії, це особи, які знаходяться в особливо небезпечному стані [8, с. 124; 21; 24]. Таким чином, можна говорити про перетворення базового закону на комплексний міжгалузевий акт, що регулює наступні питання. WITSEC стала зразком для таких програм по всьому світі. У Канаді та Австралії діють аналогічні федеральні програми, які співіснують з програмами, встановленими окремими штатами.

Міжнародна спільнота наприкінці ХХ століття підхопила курс на розробку та впровадження інституту захисту учасників кримінального провадження, почалося активне обговорення набутого досвіду та створення загальних принципів та рекомендацій. Важливу роль у створенні інституту забезпечення безпеки осіб, які сприяють кримінальному судочинству, відіграла Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., а також прийнята резолюцією Генеральної асамблеї ООН від 29.11.1985 р. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою. У цих документах закріплено права та інтереси громадян, які беруть участь або сприяють кримінальному судочинству, а саме – забезпечення їхньої безпеки [9; 10]. Важливим є вклад регіональних міжнародних організацій, значну кількість стандартів та рекомендацій розробила Рада Європи. Так, у 1983 р. прийнято Конвенцію про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів [10]; у 1985 – Рекомендації № R (85) 11 Комітету міністрів держав-членам щодо становища потерпілого у рамках кримінального права і процесу [11]; у 1987 р. – Рекомендації № R (87) про надання допомоги жертвам і запобігання віктимізації. Найбільшу увагу у Рекомендаціях приділено жертві злочину,

оскільки головне їх спрямування – зміцнення довіри до правосуддя, про необхідність відшкодування завданої потерпілому фізичної, психологічної, матеріальної і соціальної шкоди, а також про заходи, які доцільно вживати задля заохочення жертви до співпраці з правоохоронними органами [11]. Головним надбанням Рекомендацій щодо становища потерпілого у рамках кримінального права і процесу є розроблення керівних принципів перегляду відповідного національного законодавства та практики. Крім цього, рекомендовано визначити, на які з наявних громадських та приватних організацій доцільно покласти функцію сприяння жертвам злочинів. Таке сприяння передбачає можливість надання термінової допомоги, а саме [11]: фізичного захисту від помсти злочинця; тривалої медичної, психологічної, соціальної та матеріальної допомоги; правової підтримки, спрямованої на запобігання потенційній віктимізації; сприяння під час кримінального судочинства. Основні європейські стандарти у сфері забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні зосереджені у Рекомендаціях Rec (97) 13 Комітету міністрів Ради Європи [12] та Rec (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи (Рекомендації РЄ) [13], а також у Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та Другому додатковому протоколі до неї 2001 р., Директиві Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів від 25 жовтня 2012 р. та у практиці Європейського Суду з прав людини. Питання взаємодії та забезпечення безпеки в окремих категоріях кримінальних проваджень врегульовано спеціалізованими міжнародними нормативно-правовими актами за різними напрямками протидії злочинності (наприклад, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р.). Рекомендація РЄ (97) 13 Комітету міністрів Ради Європи [12] та Рекомендація РЄ (2005) 99 Комітету міністрів Ради Європи (Рекомендації

РЄ) [13] чітко регулюють загальні принципи, якими керуються під час застосування заходів із захисту свідків. Комітет міністрів Ради Європи вважає неприйнятним те, що система кримінального судочинства може не доставити підсудних до суду та не отримати судове рішення у зв'язку з тим, що свідки відмовилися надавати правдиві та добровільні свідчення [13]. Наведені стандарти є мінімальними вимогами, які закликають до створення ефективної системи захисту учасників кримінального судочинства шляхом імплементації відповідних рекомендацій в національному законодавстві, створюють передумови до співпраці вдосконалення інституту.

Таким чином Європейські країни та США виробили узагальнені стандарти з питань захисту свідків [14-15] які можливо порівняти з українськими:

Захист свідків в Україні	Стандарти захисту свідків в країнах ЄС
Заходи безпеки застосовуються у будь-якому кримінальному провадженні	Забезпечення безпеки застосовуються лише у справах щодо тяжких, особливо тяжких злочинів (передусім у справах про тероризм, організовану злочинність)
Не проводиться оцінка загроз свідку та важливість його показань для слідства	Основою для включення до програми захисту свідків є високий рівень загрози та критична "вага" показань свідка для розслідування справи
Основні заходи захисту: особиста охорона та сповіщення про небезпеку	Основні заходи захисту: переселення, зміна особистих даних особи (свідкам надають психологічну, матеріальну, організаційну допомогу (переїзд, опанування нової професії)

Після неодноразового внесення змін і доповнень до діючого Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" (1993 р. № 3782-ХІІ), його чинні норми все ж не визначають правові основи здійснення забезпечення безпеки та не дають змоги

оптимізувати правові, організаційні та технічні заходи при організації та здійсненні заходів безпеки, позбавитися невластивих функцій органів, що здійснюють заходи безпеки. Закріплена у чинній редакції Закону система перевірки інформації про загрози, прийняття та виконання рішення про застосування (припинення виконання) заходів із забезпечення безпеки є вкрай недосконалою та не враховує ряду критеріїв за якими мають прийматися зазначені рішення. Потребує вирішення на законодавчому рівні питання про встановлення взаємних прав та обов'язків, їх закріплення та відповідальність за невиконання між особою, взятою під захист, та органом, що здійснюють заходи із забезпечення безпеки.

Тому 08.06.2018р. у Верховній раді був зареєстрований проекту Закону України № 8457 в якому функція забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має зосереджуватись в єдиному правоохоронному органі - Національній службі захисту свідків і потерпілих.

Метою проекту є імплементація у національне законодавство досвіду та здобутків країн Європейського Союзу у сфері забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, приведення функціонування існуючої системи забезпечення безпеки України у відповідність до реалій сьогодення та оптимізації використання коштів державного бюджету, призначених на ці цілі.

Згідно проекту Закону програма захисту - це комплекс заходів безпеки відповідного ступеню, що застосовуються органом, який забезпечує безпеку, з метою заохочення учасників кримінального провадження та осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачів), до активної співпраці з правосуддям, спрямованих на захист життя, здоров'я, страхування житла та майна цих осіб, їх близьких родичів та членів сімей від протиправних посягань.

В залежності від характеру та природи загроз можуть бути застосовано програми захисту першого або другого ступенів.

Програма захисту першого ступеню здійснюється відповідно до підслідності кримінальних правопорушень органами служби безпеки, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційне бюро України, Національної поліції, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, а також органами чи установами виконання покарань, керівництвом слідчих ізоляторів.

Програма захисту другого ступеню здійснюється Національною службою захисту свідків та потерпілих (далі - Національна служба захисту).

Національна служба захисту буде центральним органом виконавчої влади, на який буде покладено функцію забезпечення безпеки осіб, які потребують захисту, а також здійснення організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла та майна таких осіб від протиправних посягань.

Національна служба захисту вирішує завдання із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України, тяжкі чи особливо тяжкі злочини, учинені організованими групами чи злочинними організаціями, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також про корупційні правопорушення, учинені державними службовцями категорії А.

Захисту підлягають особи, які згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України мають відповідний процесуальний статус і надають критично важливі показання (інформацію) про відомі йому обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження і розголошення яких може призвести до загрози його життю, здоров'ю, житлу та/або майну:

- 1) особа, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання в організованій групі чи злочинній організації;
- 2) свідок, потерпілий, показання яких критично важливі для вирішення справи в суді;
- 3) особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, або надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), або здійснює співробітництво з правоохоронним органом, в тому числі на умовах конфіденційності;
- 4) підозрюваний, обвинувачений, засуджений, який активно сприяє виявленню, попередженню, припиненню, розкриттю або розслідуванню кримінальних правопорушень в кримінальному процесі;
- 5) особа, щодо якої застосована програма захисту другого ступеню відповідно до міжнародних угод про співробітництво щодо захисту свідків і їх переселення;
- 6) близькі родичі та члени сімей осіб, перелічених у пунктах 1 - 5 частини першої цієї статті, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на осіб, взятих під захист.

Умовами включення особи до програми захисту є:

- 1) наявність у особи процесуального статусу згідно КПК;
- 2) відповідна ступінь тяжкості злочину та вид об'єкту злочину;
- 3) критична важливість показань учасника кримінального провадження;
- 4) реальність загроз життю, здоров'ю, житлу та/або майну особи у зв'язку з наданням нею показань у кримінальному провадженні;
- 5) згода особи на участь у програмі захисту та її відповідність вимогам програми.

Проектом також пропонується:

- запровадження принципів здійснення заходів забезпечення безпеки;

- визначення чіткого кола осіб, стосовно яких можливе здійснення заходів забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві;
- розширення прав та конкретизація обов'язків осіб, які взяті під захист, та органів, що забезпечують безпеку;
- запровадження інституту меморандуму (угоди) про взаємодію під час здійснення заходів забезпечення безпеки, в якому передбачаються порядок та умови здійснення заходів безпеки, режим їх здійснення, додаткові вимоги, права та обов'язки сторін тощо між органом, що здійснює заходи забезпечення безпеки та особою, взятою під захист;
- відмова від безпосереднього здійснення охорони житла та майна особи, взятої під захист, до сприяння у його страхуванні, що ефективно використовується у країнах Європейського Союзу;
- визначення конкретного проміжку часу, з якого особа вважається такою, яка взята під захист (підписання меморандуму або угоди про взаємодію);
- впровадження нових та розподіл існуючих заходів забезпечення безпеки;
- застосування критерію співвідносності при обранні конкретного заходу забезпечення безпеки;
- запровадження новітнього механізму у здійсненні перевірки заяви (повідомлення) про наявність загроз та прийняття рішення про їх застосування виключно на підставі висновку про загрози;
- визначення статусу, структури та повноважень Національної служби захисту.

Висновки. Таким чином, законодавчий механізм забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні, що має стати одним із основних засобів для ефективного виконання завдань провадження, потребує удосконалення із врахуванням європейських стандартів та найкращих

практик зарубіжних країн. Водночас Україні слід виробити власну систему для захисту свідків, що була б ефективною в умовах реалій сьогодення, а тому представлений проект закону в якому функція забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, має зосереджуватись в єдиному правоохоронному органі - Національній службі захисту свідків і потерпілих повинна стати предметом подальших наукових досліджень та спільних обговорень науковців і практиків. Законопроект лежить у Верховній Раді. Розглянути його повинні були ще в квітні місяці, але депутати до нього ще не дійшли. Експерти переконані, що затягувати з цим не варто.

Література

1. Фурс С. І. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: порівняльно-правовий аналіз / С. І. Фурс. - Одеса, 2018. - 33 с.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ.
3. Підтримання прокурором державного обвинувачення : підручн [для студентів вищих юридичних навчальних закладів] / Є.Блажівський, М. Якимчук, І.Козьяков, М.Туркот та ін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – 512 с.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8457&sk1=9
5. Гриньків О.О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : становлення і розвиток в окремих зарубіжних країнах / О. О. Гриньків // Право і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 89-92.

6. Victim and Witness Protection Act of 1982. – Public Law. 97-291-
Oct.12/1982. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-96/pdf/STATUTE-96-Pg1248.pdf>
7. Witness Security Program. U.S. Marshals Service. URL:
<https://www.usmarshals.gov/witsec/>
8. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь
у кримінальному провадженні / Т. Семків // Науковий часопис
Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 3(15). – С.
119–128.
9. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та
зловживання владою. URL:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_114
- 10.Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам
насильницьких злочинів (ETS N 116). URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_319.
- 11.Рекомендація R (85) 11 Комітету міністрів державам-членам стосовно
положення потерпілого в межах кримінального права та
кримінального 33 процесу. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_127.
- 12.Рекомендація № R (97) 13 Комітету міністрів Ради Європи державам-
членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту. URL:
[http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9
C2257D8700495F8B5](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B5).
- 13.Рекомендація № Rec (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи
державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з
правосуддям. URL:
[http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9
C2257D8700495F8B/](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B/)

14. Посібник Європолу з питань захисту свідків (Загальні критерії та принципи, реєстраційний номер 667937v2).
15. Директива 2012/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину.

References

1. Furs, S. I. (2018). Zabezpechennya bezpeky uchasnykiv kryminal'noho sudochynstva: porivnyal'no-pravovyy analiz [Ensuring security of participants in criminal justice: comparative legal analysis]: [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy Pro zabezpechennya bezpeky osib, yaki berut' uchas' u kryminal'nomu sudochynstvi: pryiniaty 23 hrudnya 1993 roku № 3782-XII [Law of Ukraine on ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings from December 23, 1993, № 3782-XII]. (2002, August 9). Holos Ukrainy – Voice of Ukraine, 144, pp. 10-12 [in Ukrainian].
3. Blazhivs'kyj, Ye., Yaky'mchuk, M., Koz'yakov, I., Turkot, M. (2014). Pidtry'mannya prokurorom derzhavnogo obvy`nuvachennya [Maintenance by public prosecutor of public prosecution]. Kiev: Nacional`na akademiya prokuratury` Ukrayiny` [in Ukrainian].
4. Poyasnyval`na zapu`ska do proektu Zakonu Ukrayiny` "Pro zabezpechennya bezpeky` osib, yaki berut` uchas` u kry`minal`nomu sudochy`nstvi" [Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings"]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=8457&skl=9 [in Ukrainian].
5. Gry`n`kiv, O.O. (2007). Zabezpechennya bezpeky` uchasny`kiv kry`minal`nogo sudochy`nstva: stanovlennya i rozvy`tok v okremy`x zarubizhny`x krayinax [Ensuring the safety of participants in criminal

- justice: the formation and development in certain foreign countries]. *Pravo i suspil`stvo – Law and Society*, 489-92 [in Ukrainian].
6. Victim and Witness Protection Act of 1982. – Public Law. 97-291-Oct.12/1982. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-96/pdf/STATUTE-96-Pg1248.pdf>.
 7. Witness Security Program. U.S. Marshals Service. URL: <https://www.usmarshals.gov/witsec/>.
 8. Semkiv, T. (2017). Udoskonalennya zabezpechennya bezpeky` osib, yaki berut` uchast` u kry`minal`nomu provadzhenni [Improvement of safety of persons involved in criminal proceedings]. *Naukovy`j chasopy`s Nacional`noyi akademiyi prokuratury` Ukrayiny* Scientific journal of the National Academy of Public Prosecutor of Ukraine, 3(15), 119-128 [in Ukrainian].
 9. Deklaraciya osnovny`x pry`ncy`piv pravosuddya dlya zhertv zlochy`niv ta zlovezhy`vannya vladoyu [Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_114 [in Ukrainian].
 10. Yevropejs`ka konvenciya shhodo vidshkoduvannya zby`tku zhertvam nasy`l`ny`cz`ky`x zlochy`niv (ETS N 116) [European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes (ETS No. 116)]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_319 [in Ukrainian].
 11. Rekomendaciya R (85) 11 Komitetu ministriv derzhavam-chlenam stosovno polozhennya poterpilogo v mezhax kry`minal`nogo prava ta kry`minal`nogo 33 procesu [Recommendation R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the situation of the victim in the framework of criminal law and criminal proceedings]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_127 [in Ukrainian].

12. Rekomendaciya # R (97) 13 Komitetu ministriv Rady` Yevropy` derzhavam-chlenam shhodo zalyakuvannya svidkiv i prav storony` zaxy`stu [Recommendation No. R (97) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on intimidation of witnesses and rights of defense]. (n.d.). scourt.gov.ua. Retrieved from: [http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B5](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B5) [in Ukrainian].
13. Rekomendaciya # Rec (2005) 9 Komitetu ministriv Rady` Yevropy` derzhavam-chlenam shhodo zaxy`stu svidkiv ta osib, yaki spivpracyuyut` z pravosuddyam [Recommendation No. Rec (2005) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on the protection of witnesses and persons cooperating with justice]. (n.d.). scourt.gov.ua. Retrieved from: [http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B/](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B/) [in Ukrainian].
14. Posibny`k Yevropolu z py`tan` zaxy`stu svidkiv (Zagal`ni kry`teriyi ta pry`ncy`py`, reyestracijny`j nomer 667937v2) [Europol's Guide to the Protection of Witnesses (General Criteria and Principles, registration number 667937v2)].
15. Dy`rekty`va 2012/29/YeS Yevropejs`kogo Parlamentu ta Rady` pro vstanovlennya minimal`ny`x standartiv shhodo prav, pidtry`mky` ta zaxy`stu poterpily`x vid zlochy`nu/ [Directive 2012/29 / EC of the European Parliament and of the Council on establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime].